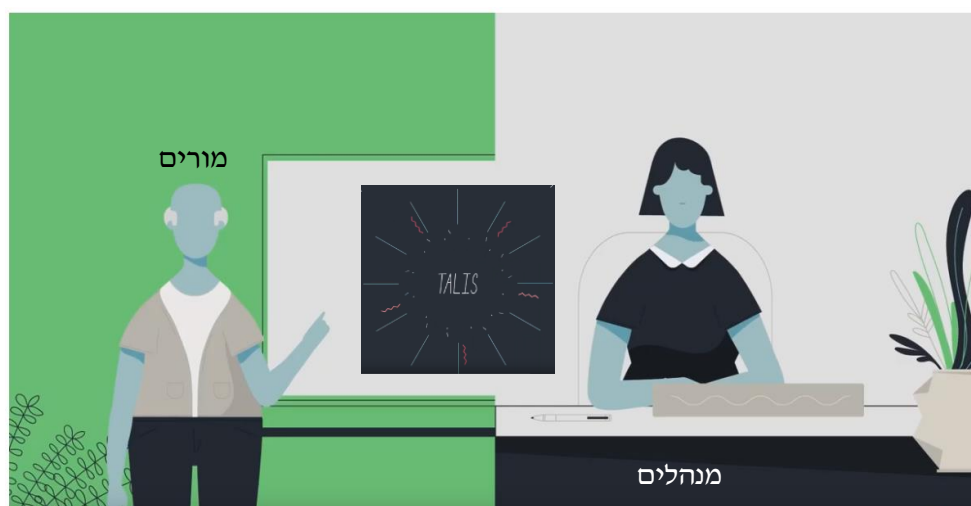

TALIS 2018 טאליס

Teaching and Learning International Survey

סקר ההוראה והלמידה הבין-לאומי

דוח מורחב

פרק 8 – תחושת מסוגלות וחוללות עצמית

הדוח המלא של מחקר טאליס 2018 מפורסם באתר הראמ"ה

8. תחושת מסוגלות וחוללות עצמית

חוללות עצמית היא תחושת המסוגלות והביטחון שיש לאדם ביכולות שלו. אשר למורים החוללות העצמית מתייחסת לתפיסתם בדבר יכולתם לבצע את מגוון המשימות הכרוכות בעבודתם. במחקר טאליס חוללות עצמית נחלקת לארבע קטגוריות הדומות במהותן לקטגוריות של פרקטיקות ההוראה (ראו תת-פרק 9.1 פרקטיקות הוראה): חוללות עצמית בניהול כיתה (Classroom management) – כלומר ביכולת ליצור אווירה לימודית ולרסן התנהגויות המפריעות ללמידה; חוללות עצמית בהוראה (Instruction) – כלומר ביכולת להשתמש במגוון פרקטיקות הוראה והערכה; חוללות עצמית בקידום מעורבות התלמידים בלמידה (Student engagement) – כלומר ביכולת לספק לתלמידים תמיכה רגשית וקוגניטיבית, וכן ליצור אצלם עניין ולהגביר את מעורבותם בלמידה; וחוללות עצמית בפעילויות מתקדמות (Enhanced activities), ובעיקר לסייע לתלמידים ללמוד באמצעות שימוש בטכנולוגיה דיגיטלית. מחקרים מלמדים כי קיים קשר חיובי בין חוללות עצמית לבין תדירות השימוש בפרקטיקות הרלוונטיות, אופן יישומן ואיכות ההוראה של המורים, ולשני היבטים אלו קשר הן למוטיבציה של התלמידים ללמידה (ויחס התלמידים למקצוע ולבית הספר) והן לרמת ההישגים הלימודיים (ולידע הנרכש בטווח הקצר והארוך), שניהם תוצרי למידה חיוניים. עוד עולה ממחקרים כי מורים המפגינים תחושת חוללות עצמית גבוהה נוטים להיות יותר שבעי רצון מעבודתם, לגלות מחויבות רבה יותר לתפקידם ולהציג עמידות גבוהה בפני שחיקה ונשירה – כל אלה מעידים על חשיבות החוללות העצמית לרווחת המורה.

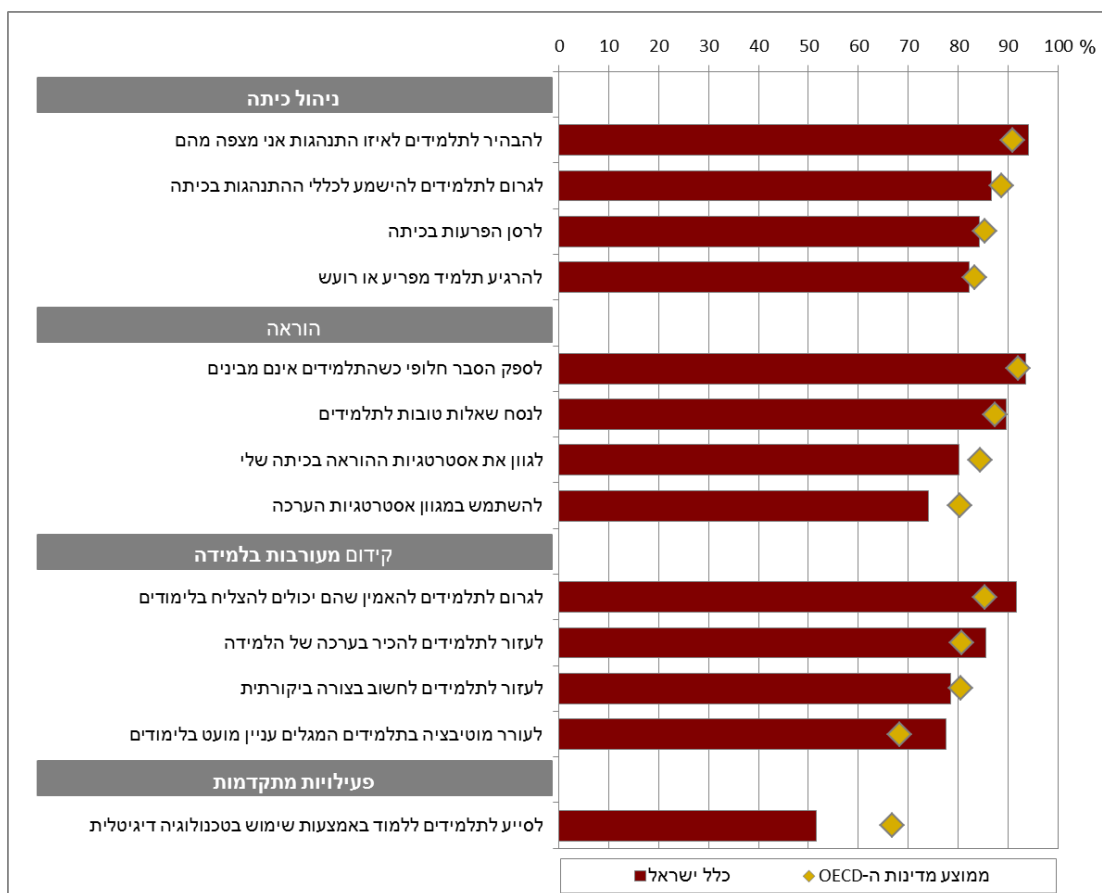
8.1. תחושת מסוגלות בביצוע פרקטיקות שונות

במחקר טאליס נשאלו המורים באיזו מידה הם יכולים לבצע פרקטיקות הוראה שונות בכיתתם. הדיווח שלהלן (תרשים 25 ולוח 33) מתייחס לשיעור המורים בעלי תחושת חוללות עצמית גבוהה, קרי מי שצינו כי ביכולתם לבצע את הפעילות "די הרבה" או "הרבה מאוד". בכל אחת משלוש הקטגוריות הבאות מורים דיווחו על חוללות עצמית גבוהה בשיעורים של כ-80% עד כ-95%: 'ניהול כיתה', 'הוראה' ו'קידום מעורבות בלמידה'. ברם, רק לכמחצית מהמורים (52%) תחושת חוללות עצמית גבוהה ביכולתם לסייע לתלמידים ללמוד באמצעות שימוש בטכנולוגיה דיגיטלית.

בישראל, ליותר מ-90% ממורי כיתות ז'-ט' תחושת מסוגלות גבוהה ביכולתם 'להבהיר לתלמידים לאיזו התנהגות המורה מצפה מהם' (94%), 'לספק הסבר חלופי כשהתלמידים אינם מבינים' (93%) ו'לגרום לתלמידים להאמין שהם יכולים להצליח בלימודים' (92%). על תחושת חוללות עצמית גבוהה במרבית הפרקטיקות הנוספות דיווחו בין כ-80% לכ-90% מן המורים, ו-75% דיווחו על תחושת חוללות גבוהה ב'שימוש במגוון אסטרטגיות הערכה'.

על פי רוב, תחושת החוללות העצמית בקרב מורי ישראל דומה לזו של מורים במדינות ה-OECD. פערים בתחושת חוללות עצמית ניכרו במספר פרקטיקות: למורי ישראל תחושת מסוגלות רבה יותר בהיבטים של קידום מעורבות בלמידה, ובעיקר ביכולתם 'לעורר מוטיבציה בתלמידים המגלים עניין מועט בלימודים' (78% לעומת 68%, בהתאמה), 'לגרום לתלמידים להאמין שהם יכולים להצליח בלימודים' (92% לעומת 85%, בהתאמה) ו'לעזור לתלמידים להכיר בערכה של הלמידה' (86% לעומת 81%, בהתאמה). לצד זאת, למורי ישראל תחושת מסוגלות נמוכה יותר ב'שימוש במגוון אסטרטגיות הערכה' (74% לעומת 80%, בהתאמה), ב-'גיוון אסטרטגיות ההוראה בכיתה' (80% לעומת 85%, בהתאמה), ובעיקר ב'יכולתם לסייע לתלמידים ללמוד באמצעות שימוש בטכנולוגיה דיגיטלית' (52% לעומת 67%, בהתאמה). תחושות המסוגלות בפרקטיקות אלו של מורי ישראל נמוכות לא רק בהשוואה לשיעורים המקבילים בקרב מורים במדינות ה-OECD, אלא גם בהשוואה לתחושות המסוגלות בשאר הפרקטיקות.

תרשים 25: שיעורי המורים שדיווחו על תחושת מסוגלות גבוהה בביצוע פעילויות

מקור למידע: OECD (2019), טבלה I.2.20

לוח 33: שיעורי המורים שדיווחו על תחושת מסוגלות גבוהה בביצוע פעילויות

פרקטיקות הוראה	כלל ישראל	ממוצע OECD	בתי"ס דוברי ערבית	בתי"ס דוברי עברית
ניהול כיתה	94%	91%	92%	95%
	87%	89%	91%	85%
	84%	85%	90%	82%
	82%	83%	89%	80%
הוראה	93%	92%	94%	93%
	90%	88%	94%	88%
	80%	85%	83%	79%
	74%	80%	85%	70%
קידום מעורבות בלמידה	92%	85%	93%	91%
	86%	81%	91%	84%
	79%	81%	81%	78%
	78%	68%	88%	74%
פעילויות מתקדמות: לסייע לתלמידים ללמוד באמצעות שימוש בטכנולוגיה דיגיטלית	52%	67%	61%	48%

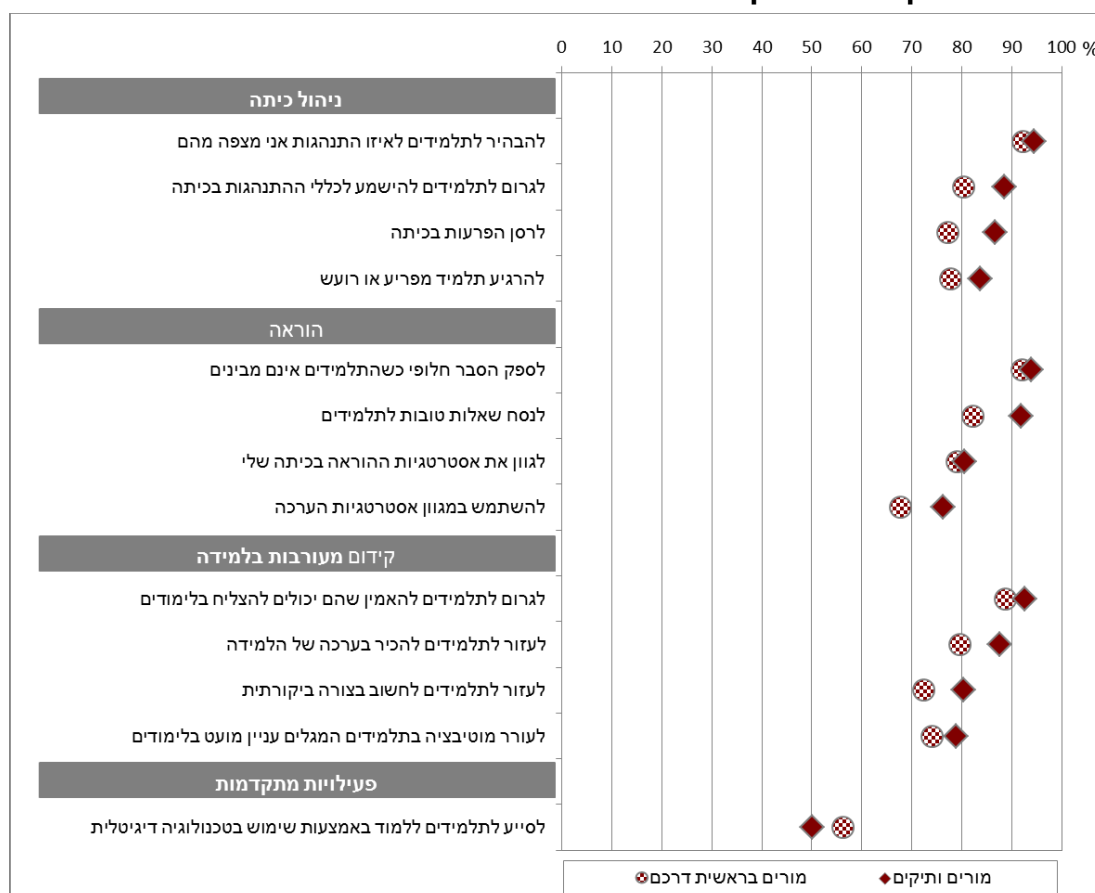
במבט פנים-ישראלי (לוח 33), מורים בבתי ספר דוברי ערבית מדווחים על תחושת חוללות עצמית גבוהה יותר או דומה לזו של עמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית. הפערים ניכרים בעיקר בשלוש הפרקטיקות: 'לעורר מוטיבציה בתלמידים המגלים עניין מועט בלימודים' (88% לעומת 74%, בהתאמה), 'שימוש במגוון אסטרטגיות הערכה' (85% לעומת 70%, בהתאמה) ו'סיוע לתלמידים ללמוד באמצעות שימוש בטכנולוגיה דיגיטלית' (61% לעומת 48%, בהתאמה).

בין מחזור המחקר הקודם למחזור הנוכחי לא חלו שינויים של ממש בתחושת החוללות העצמית של מורים בישראל. לעומת זאת, במספר מדינות נרשמה ירידה בשיעורי המורים שדיווחו על תחושת מסוגלות עצמית גבוהה בכל הפרקטיקות (הדבר ניכר בעיקר בצרפת, ברומניה ובסלובקיה), ואילו במדינות אחרות חלו עליות חדות בשיעורים אלו (בצ'כיה, ביוון, בקוריאה, ובהולנד).

8.2. תחושת מסוגלות והקשר לוותק בהוראה

בישראל, בעבור מרבית הפרקטיקות נמצא שתחושת החוללות העצמית של מורים ותיקים גבוהה מזו של מורים בראשית דרכם (תרשים 26 ולוח 34). על פי רוב הפערים, אם קיימים, עומדים על כ-5% עד 10%, וניכרים בחלק מפרקטיקות הנוגעות לניהול כיתה (ריסון הפרעות בכיתה, יכולת לגרום לתלמידים להישמע לכללי ההתנהגות בכיתה), להוראה והערכה (ניסוח שאלות טובות לתלמידים, שימוש במגוון אסטרטגיות הערכה) ולקידום מעורבות בלמידה (יכולת לסייע לתלמידים לחשוב בצורה ביקורתית ולהכיר בערכה של למידה).

תרשים 26: שיעורי המורים שדיווחו על תחושת מסוגלות גבוהה בביצוע פעילויות – בפילוח לפי ותק בהוראה בקרב מורי כיתות ז'-ט' ישראל

מקור למידע: OECD (2019), טבלה I.2.20

גם בממוצע מדינות ה-OECD, הפערים בתחושת המסוגלות העצמית ניכרו בעיקר בפרקטיקות ניהול כיתה (ריסון הפרעות בכיתה, לגרום לתלמידים להישמע לכללי ההתנהגות בכיתה, להרגיע תלמיד מפריע או מרעיש) ובשימוש במגוון פרקטיקות הוראה והערכה (להשתמש במגוון אסטרטגיות הערכה, לנסח שאלות טובות לתלמידים). ממצא זה הולם את הפערים בדיווחי מורים ותיקים ומורים בראשית דרכם על תדירות השימוש בפרקטיקות אלו ועל פרק הזמן מהשיעור המוקדש להוראה ולמידה לעומת פרק הזמן המוקדש לניהול כיתה. המדינות שיש בהן פערים ניכרים בין מורים ותיקים למורים בראשית דרכם בתחושת החוללות העצמית הן יפן, שבדיה, אוסטרליה והולנד. לעומת זאת לא נמצאו כמעט הבדלים בטורקיה, בולגריה, מלטה ודרום אפריקה.

לוח 34: שיעורי המורים שדיווחו על תחושת מסוגלות גבוהה בביצוע הפעילויות – בפילוח לפי ותק בהוראה

פרקטיקות הוראה					כלל ישראל	ממוצע OECD	בתי"ס דוברי עברית	בתי"ס דוברי ערבית
ניהול כיתה								
מורים בראשית דרכם	92%	88%	92%	93%	להבהיר לתלמידים לאיזו התנהגות אני מצפה מהם	92%	92%	93%
מורים ותיקים	95%	92%	95%	92%	לגרום לתלמידים להישמע לכללי ההתנהגות בכיתה	80%	79%	84%
מורים בראשית דרכם	89%	90%	89%	93%	לרסן הפרעות בכיתה	77%	75%	85%
מורים ותיקים	87%	87%	87%	91%	להרגיע תלמיד מפריע או רועש	78%	75%	86%
מורים בראשית דרכם	84%	85%	84%	90%	הוראה			
מורים ותיקים	92%	91%	92%	96%	לספק הסבר חלופי כשהתלמידים לא מבינים	94%	94%	93%
מורים בראשית דרכם	82%	85%	82%	93%	לנסח שאלות טובות לתלמידים	92%	94%	93%
מורים ותיקים	92%	88%	92%	94%	לגוון את אסטרטגיות ההוראה בכיתה שלי	79%	77%	85%
מורים בראשית דרכם	81%	85%	81%	83%	להשתמש במגוון אסטרטגיות הערכה	68%	63%	84%
מורים ותיקים	76%	81%	76%	85%	קידום מעורבות בלמידה			
מורים בראשית דרכם	89%	84%	89%	94%	לגרום לתלמידים להאמין שהם יכולים להצליח בלימודים	93%	93%	92%
מורים ותיקים	93%	86%	93%	92%	לעזור לתלמידים להכיר בערכה של הלמידה	80%	76%	90%
מורים בראשית דרכם	80%	77%	80%	90%	לעזור לתלמידים לחשוב בצורה ביקורתית	80%	80%	82%
מורים ותיקים	80%	81%	80%	76%	לעורר מוטיבציה בתלמידים המגלים עניין מועט בלימודים	74%	70%	86%
מורים בראשית דרכם	79%	69%	79%	89%	פעילויות מתקדמות			
מורים ותיקים	56%	68%	56%	66%	לסייע לתלמידים ללמוד באמצעות שימוש בטכנולוגיה דיגיטלית	50%	47%	60%

בישראל תחושת המסוגלות גבוהה יותר בקרב מורים בראשית דרכם בהשוואה למורים ותיקים רק בשימוש בטכנולוגיה דיגיטלית' (56% לעומת 50%, בהתאמה). ממצא זה איננו מפתיע בהתחשב בעובדה שהנושא 'שימוש בתקשוב לצורכי הוראה' נפוץ יותר בהכשרה ובהשכלה הפורמלית של מורים בראשית דרכם (77%) בהשוואה למורים ותיקים (52%). אומנם בממוצע מדינות ה-OECD לא נמצא ביניהם פער בתחושת מסוגלות בשימוש בטכנולוגיה דיגיטלית', אך פער דומה או גדול מהפער הקיים בישראל נרשם בצ'כיה (6%), ניו זילנד (7%), יפן והולנד (8%), נורבגיה (10%) ווייטנאם (11%).

בישראל נמצאו הבדלים בין שני מגזרי השפה (לוח 34). בבתי ספר דוברי עברית תחושת החוללות העצמית של מורים בראשית דרכם נמוכה על פי רוב מזו של מורים ותיקים, וזאת בכל הפעילויות שצינו בכלל ישראל וגם בהבהרת התנהגות מצופה וביכולת לעורר מוטיבציה בתלמידים המגלים עניין מועט בלימודים. לעומת זאת, בבתי ספר דוברי ערבית תחושת החוללות העצמית של מורים בראשית דרכם דומה על פי רוב לזו של מורים ותיקים, למעט תחושת מסוגלות נמוכה יותר בנוגע ליכולות של ניהול כיתה (ריסון הפרעות בכיתה, להישמע לכללי ההתנהגות) וקידום מעורבות בלמידה (עזרה לתלמידים לחשוב בצורה ביקורתית). בשני מגזרי השפה, מורים בראשית דרכם מגלים תחושת מסוגלות גבוהה יותר בשימוש בטכנולוגיה דיגיטלית.

מבט-על: קשר בין תחושת חוללות עצמית למאפייני המורים

בישראל, כמו בממוצע מדינות ה-OECD, נמצא קשר חיובי בין ותק בהוראה והיקף המשרה (משתנים מסבירים/בלתי תלויים) של המורה לבין תחושת החוללות העצמית הכוללת שלו (משתנה מוסבר/תלוי), קרי מורים ותיקים יותר ומורים במשרה מלאה נוטים להיות בעלי תחושת חוללות עצמית גבוהה יותר בהשוואה למורים בראשית דרכם במקצוע ולמורים המועסקים במשרה חלקית, בהתאמה. יש לציין כי בבחינת הקשרים נעשתה בקרה על משתני רקע אישיים (גיל, מגדר) וכיתתיים (גודל כיתה, שיעורי תלמידים עם צרכים מיוחדים, שיעורי תלמידים שהישגיהם הלימודיים נמוכים לתפיסת המורים – להלן "תת-משיגים" – ותלמידים מחוננים. קשרים עם מאפיינים אלו יפורטו בהמשך). סביר שהדבר קשור לצבירת ניסיון בהוראה, הנגזר הן מוותק במקצוע והן מהיקף המשרה. משתנים אלו קשורים זה בזה, שכן שיעור האוחזים במשרת הוראה בהיקף מלא גבוה יותר בקרב מורים ותיקים, שהם, כאמור, בעלי תחושת חוללות עצמית גבוהה יותר. מורים שמועסקים במשרה מלאה צוברים ניסיון רב יותר בהשוואה למי שמועסקים בהיקף חלקי, וצבירת התנסויות חיוביות תורמת לתחושת מסוגלות גבוהה יותר. חשוב להדגיש כי הקשר בין כל אחד מן המשתנים המסבירים הללו לתחושת החוללות העצמית מובהק, גם לאחר שמוֹשֶׁטת ביקורת על המשתנה השני אשר מוחזק קבוע.